

ESISAARI

Eero Sahalan muistelmia

SAAREN SIJAINTI

Viipurinlahden Esisaari (saarelaisten käyttämä nimi Essaari) kuului Viipurin maalaiskuntaan ja liitettiin vuoden 1932 alussa Viipurin kaupunkiin. Saari on 1,8 km pitkä, 0,7 km leveä ja kallioperäinen. Itäpäässä lähimmät saaret ovat Uuras, Suitsaari, jonne johti kävelysilta, Ravansaari ja Kuurinsaari. Pohjoispuolella on Hietasaari (Hietsaari) ja länsipuolella Pien-Mustasaari (kartoissa Suonion Mustasaari) ja Rahkasaari sekä etelässä Suonionsaari, johon oli siltayhteys. Esisaaresta on Viipurin vesitse matkaa noin 12 km.

TOIMELIAISUUTTA SAARELLA RIITTI

Vuoden 1939 tilaston mukaan saarella oli 90 asuintaloa ja 320 asukasta. Lisäksi siellä oli kansakoulu ja Viipurin Osuusliikkeen myymälärakennus.

Kansakoulu aloitti toimintansa vuonna 1921 merikapteeni Väinö Mäkelältä ostetussa talossa saaren keskellä. Uusi koulurakennus valmistui vuonna 1931 saaren länsipäähän. Siinä oli keittiötilat, keskuslämmitys ja voimistelusalit. Opettajia oli kolme. Ida Himmi opetti ensimmäistä ja toista luokkaa, Anni Pulliainen kolmatta ja neljättä luokkaa sekä tyttöjen voimistelua ja käsitöitä. Valtter Rantasalo opetti viidettä ja kuudetta luokkaa sekä poikien liikuntaa ja puutöitä. Oppilaita oli 50-60. Rahkasaaren koululaisia kuljetti avoveden aikaan suursoutuveneellä esisaarelainen Anna Junnonen. Kesäkuukausina koululla oli Viipurin koulutyttöjen kesäleiri.

Viipurin kaupunki rakennutti 1934-35 saareen kaksi laivalaituria: ns. kaupan laiturin ja toisen saaren itäpäähän Läskelä Oy:n lautatarhan viereen vastapäätä Ravansaaren Ryvinpäättä ja Hackman Oy:n koneasemaa. Kaupunki rakennutti myös kallioon louhitun kaivon saaren keskikohdalle Myllerin talon viereen. Kaivo on vieläkin käytössä. Kaupunki rakennuttikatuvalot kylätien reunaan vuonna 1935, mutta kyllä Esisaaren taloissa vuonna 1939 oli enemmän öljylamppuja kuin sähkövaloja.

Asukkaitten työpaikat olivat eri yhtiöiden lautatarhoilla lähisaarilla sekä varastoilla Uuraan sataman alueella. Työt olivat kausiluontoisia ja päättyivät suurelta osalta talven tuloon ja meren jäätymiseen. Esisaaren miehistä huomattava osa oli töissä Ravansaarella Aarne Virolaisen laivatelakalla.

Esisaaren Työväenyhdistys perustettiin vuonna 1923 ja se toimi vuoteen 1937, jolloin Kenkkallion lahden rannassa ollut talo myytiin Viljo Myllerille ja jäseniä siirtyi Uuraan Työväenyhdistykseen. Yhdistyksen pitkäaikainen puheenjohtaja oli kirvesmies Aleksander Sahala Rahkasaaresta vuosina 1925-1937.

Urheiluseura Esisaaren Yritys perustettiin vuonna 1930 ja toiminta päättyi sodan alkuun 30.11.1939. Seura kuului Työväen Urheiluliittoon. Päälajit seuran toiminnassa olivat hiihto ja voimistelu.

Esisaaren VPK perustettiin vuonna 1926. Kalustohuone rakennettiin Vääränkoivunlahden rantaan saaren keskivaiheille. Paikalla on nyt lentopallokenttä. Käytössä oli kaksi käsivoimakäyttöistä ruiskua ja muuta sammutuskalustoa. Päällikköinä toimivat sukeltaja Robert Hietamies (1926-28) ja työnjohtaja Anton Sahala (1929-1940). VPK:n toiminta päättyi 1940 helmikuun alkupuolella, kun rintama murtui Kannaksella ja vartio- ja väestönsuojeluryhmä poistui saarelta.

Saaren poliisiasema oli tehty vanhan koulun rakennuksiin, joissa oli myös asunnot poliisien perheille. Konstaapelit Elias Muuronen ja Eino Rahtola sekä poliisikoira Jätkä valvoivat järjestystä Esisaarella ja Rahkasaarella. Poliisien käytössä oli kookas moottorivene, joka oli takavarikoitu kieltoain aikana pirtun salakuljettajilta.

Poliisiaseman naapurissa ja syntymäkotiani vastapäätä piti Antti Teräväinen kioskikauppaa Herman Kopsen perikunnan pihapiirissä olleessa mökissä.

Kotisaaren vesillä.

Esisaaren työväentalon lavalla voimistelujoukkue. Taustalla vasemmalla Esisaaren rantaa, oikealla Rahkasaari.

TALVI- JA JATKOSOTA

Keväällä 1942 saaren asukkaat alkoivat palata saarelle ja totesivat talojen säilyneen vähin vaurioin. Talvisodan loppuvaiheessa olivat saaren itäpäässä palaneet Mahkosen ja Liikkasen talot. Länsipäässä oli August ja Mari Ahosen sauna hävinnyt lentopommin osumassa.

Asemasota-aikana 1942-44 elämä elpyi hiljalleen ja asukkaat palasivat koteihinsa. Korjaamista ja siivoamista oli paljon. Esisaaren koulukin oli toiminnassa syksystä 1942 maaliskuuhun 1944, jolloin koulu otettiin sotilaskäyttöön. Venäläisten suurhyökkäys alkoi 9.6.1944 Kannaksella ja saarten väki evakuoitiin kesäkuun 15. päivään mennessä. Venäläiset joukot valtasivat Esisaaren 5.7.1944.

MUISTOT ENTISESTÄ JA NYKYISYYS

Kun ensikerran 4.6.1989 päästiin käymään entisillä kotisaarilla, oli tunnelma korkealla ja mieli odottava, mitä siellä oli. Saari oli muuttunut, mutta paljon vanhaa oli jäljellä. Saaren länsipään ja rannan läheisistä taloista suurin osa oli poissa. Lienevät tuhoutuneet sotatoimissa kesällä 1944. Alkuperäisiä taloja oli vielä 26 sekä koulu, poliisien talo ja osuusliikkeen kauppatalo. Yhtään ulkorakennusta tai saunaa ei ollut jäljellä.

Esisaaresta oli tehty leningradilaisen elektroniikkatehtaan lomakylä. Koulu oli muutettu väliseinillä majoitustiloiksi ja siihen lähistölle oli tien varteen rakennettu useita parakkimaisia majoitustiloja. Suuri ruokala oli tehty paikalle, jossa olivat olleet Kasarin ja Hietamiehen talot sekä Anna Leskisen postitalo. Kaupan talossa oli vaatimaton myymälä. Yhteinen sauna on metsän laidassa saaren keskiosassa kaivon takana. Suuri kaksikerroksinen talo on nyt Nybergin ja Antti Penttisen talojen paikalla. Yhteiset saniteetti- ja suihkutilat on tehty kallion laitaan lähelle entistä Toivo Pirhosen taloa.

Entisen Työväentalon paikalla oli joitakin varastokuureja ja saunarakennus. Lähelle Työväentalon paikkaa oli kalliolle tehty esiintymislava ja tanssipaiikka sekä Läskelä-yhtiön lautatarhan paikalle suuri sikala. Kun Neuvostoliitto hajosi, lomakylän pito loppui. Vuoden 1995 jälkeen saaren ovat ottaneet hallintaansa yksityiset pomot.

Saaren vireä toimeliaisuus on vaihtunut vähän "hällä väliä" tyyliseksi. Vain luonnon rehevyys ja ympäröivä meri ovat entisensä. Nämä ja säilyneet suomalaistalot palauttavat esiin kipeät muistot menneestä ajasta.

Palokunnan lahti ennen.

Palokunnan lahti nyt.

Vanhan yläkoulun rauniot.